

Міністерство освіти та науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Історія селянства Півдня України»

Ступінь освіти	Третій (освітньо-науковий)
Спеціальність	032 Історія та археологія
Кількість кредитів	3 кредити ЄКТС (90 годин)
Заняття	Лекції – 10 годин; семінари – 20 годин
Мова викладання:	українська
Кафедра	історії
Викладач	 Котляр Юрій Вадимович доктор історичних наук професор Персональна сторінка: https://chmnu.edu.ua/kotlyar-yurij-vadimovich/ E-mail: yuriy.kotlyar@chmnu.edu.ua

1. Анотація до курсу

Дисципліна *«Історія селянства Півдня України»* відноситься до вибірових навчальних дисциплін освітньо-наукової програми підготовки здобувачів ступеня доктора філософії (PhD).

Сучасний етап розвитку суспільного життя України характеризується великим інтересом громадян до її історії. Цей інтерес зумовлений тим, що кожна свідома людина намагається об'єктивніше зрозуміти минуле й за можливості передбачити майбутнє. Звернення до минулого дає можливість визначити правильні орієнтири в житті та ефективні методи розв'язання назрілих проблем. Однією з таких проблем, що викликає особливий інтерес як в науково-теоретичному, так і в практичному плані, є «Історія селянства Півдня України». Вивчення цього курсу набуває особливої актуальності в наш час, коли необхідно створити найбільш сприятливі умови для роботи селянина. У цій ситуації велике значення набуває досвід попередніх поколінь щодо розв'язання наболілих проблем. На основні неупередженого аналізу як позитивних, так і негативних результатів, що мали місце в минулому, маємо змогу винести важливі уроки і для нашого сьогодення. Досвід попередників дає можливість уникнути прикрих помилок і прорахунків на тернистому шляху реформування аграрного сектору і становлення нових економічних відносин.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу: полягає в тому, щоб на основі інтегрованого вивчення економічного і соціального життя селян, впливів внутрішніх і зовнішніх чинників реконструювати історію українського селянства в її сутнісних проявах, з'ясувати еволюцію селянської спільноти з

часів початку XX ст. і до сьогодення, визначити можливі шляхи розвитку аграрного сектору України на перспективу.

Завдання:

- з'ясувати ступінь повноти та об'єктивності висвітлення проблеми в історіографії та стан джерельної бази;
- окреслити методологічні підходи у вивченні історії селянства;
- проаналізувати основні чинники формування ментальності українського селянства, зокрема, вплив землеробства, сусідніх народів, кліматичних умов на світогляд, характер українців;
- розкрити вплив революцій, реформ та воєн на життя українських селян;
- дати об'єктивну оцінку здобуткам і проблемам українських селян в умовах колективного господарювання на землі;
- окреслити стан та перспективи аграрного сектору економіки у вирішенні продовольчої безпеки України та його місця на європейському та світовому продовольчому ринку.

3. Результати навчання:

1. *Знання:* теоретичного матеріалу щодо розвитку сільського господарства на українських землях, основних галузей господарства, економічних реформ та їх наслідків, економічної політики держави на різних етапах історії XX–XXI ст.

2. *Уміння:* узагальнити, критично осмислити основні підходи та концепції щодо розвитку сільського господарства, виділяти характерні ознаки окремих його періодів, визначити основні галузі господарства; обґрунтовувати свою світоглядну позицію; складати порівняльні таблиці, що відтворюють розвиток сільського господарства загалом та його окремих галузей.

3. *Комунікація:* використовувати набуті знання під час ведення наукових дискусій з економічних питань, виявляти повагу до опонентів, створювати умови для комунікації із представниками наукових, громадських організацій.

4. *Автономність та відповідальність:* виконувати індивідуальні науково-дослідні завдання з відповідної проблематики, виявляти самостійність і соціальну відповідальність, активну громадянську позицію та патріотичні чесноти під час виконання функціональних обов'язків.

Вивчення предмету «Історія селянства Півдня України» забезпечує реалізацію наступних компетентностей:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність до пошуку, обробки та аналізу інформації різних джерел.
- здатність здійснювати історичні й археологічні дослідження з визначеної тематики, у тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних і соціальних наук;
- здатність виявляти специфіку в підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки;
- здатність вибирати необхідні методи дослідження, модифікувати існуючі та розробляти нові методи.

4. Зміст дисципліни (перелік основних тем):

- Тема 1. Психолого-ментальні особливості південно-українського селянина у першій третині XX ст.
- Тема 2. Повстансько-партизанський рух у 1917–1923 рр.
- Тема 3. Господарські відносини на селі у 1921–1926 рр..
- Тема 4. Хлібозаготівельна криза 1927–1928 рр. і посилення тиску на індивідуальні господарства.

– Тема 5. Проблеми селянства сучасної України в контексті історичного досвіду.

5. Методи навчання

Різноманітні форми та методи роботи: читання лекцій, проведення семінарських занять, організація самостійної роботи здобувачів під керівництвом викладача, керівництво та контроль за виконанням творчих індивідуальних завдань, заохочення здобувачів до дискусій із проблемних питань, що виносяться на розгляд в плані семінарських занять.

6. Форми контролю

Позитивна оцінка поточної успішності (сумарного результату поточної оцінки за семестр) за умови відсутності пропущених або невідпрацьованих семінарських занять є підставою допуску до підсумкової форми контролю – заліку.

7. Розподіл балів, які отримують здобувачі

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	Відмінно	A	Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)
82-89	Добре	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)
75-81		C	Добре (в загальному вірне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)
67-74	Задовільно	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)
60-66		E	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям)
35-59	Незадовільно	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання)
1-34		F	Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)

8. Рекомендовані джерела інформації

- Абраумова О.М., Корновенко С.В. Суспільно-політична активність селянства УСРР у роки НЕПу. Черкаси: Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2017. 190 с.
- Берестовий А.І., Компанієць О.В., Корновенко С.В., Пасічна Ю.Г., П'янзін С.Д., Щербаков М.Я. Селянське республікотворення періоду Української революції 1917–1921 рр. Черкаси: Чабаненко Ю. А., 2019. 220 с.
- Будзилович І., Юрченко А. Перший Земельний кодекс України та проблеми сучасного земельного законодавства (до 75-річчя прийняття Кодексу) // Право України. 1998. № 2. С. 93–98.
- Верстюк В.Ф. Махновщина. Селянський повстанський рух на Україні (1918–1921). К.: Наукова думка, 1991. 367 с.
- Волковинський В.М. Нестор Махно: легенди і реальність. К. : Перліт продакшн, ЛТД, 1994. 256 с.

- Гай-Нижник П. Податкова політика Центральної Ради, урядів УНР, Української Держави, УСРР (1917–1930 рр.). К.: Цифра-друк, 2006. 303 с.
- Ганжа О.І. Українське селянство в період становлення тоталітарного режиму (1917–1927 рр.) К. : Інститут історії України НАН, 2000. 208 с.
- Голод-геноцид 1932–1933 років на території Миколаївщини : погляди істориків, очевидців, архівні матеріали (до 70-річчя трагедії). Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2003. 204 с.
- Економічна історія України / за ред. М. О. Уперенко. Харків : Одисей, 2004. 494 с.
- Злупко С.М. Економічна історія України. К.: Знання, 2006. 367 с.
- Історія українського селянства : Нариси в 2-х т. / НАН України ; Інститут історії України / В.А. Смолій (відп. ред.). К. : Наук. думка, 2006. Т. 1. 632 с.; Т. 2. 653 с.
- Каденюк О.С. Аграрна історія України: курс лекцій. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2005. 300 с.
- Калініченко В.В. Селянське господарство в доколгоспний період (1921–1929). Х.: Основа, 1991. 131 с.
- Калініченко В.В. Селянське господарство України в період НЕПу: Історико-економічне дослідження. Харків: Основа. 1997. 400 с.
- Ковальова Н.А., Корновенко С.В., Малиновський Б.В., Михайлюк О.В., Морозов А.Г. Аграрна політика в Україні періоду національно-демократичної революції (1917–1921 рр.). Черкаси: АНТ, 2007. 280 с.
- Конквест Р. Жнива скорботи : Радянська колективізація і голодомор. К.: Либідь, 1993. 384 с.
- Корновенко С.В., Глібіщук М.В., Ільницький В.І., Компанієць О.В., Лозовий В.С., Пасічна Ю.Г., Тельвак В.П. Селяноцентричний феномен Української революції 1917–1921 рр.: аграризм. Черкаси, 2021. 244 с.
- Котляр Ю.В. Повстанство. Селянський рух на Півдні України (1917–1925). Миколаїв – Одеса: ТОВ ВіД, 2003. 196 с.
- Котляр Ю.В. Селянство Півдня України: доба нової економічної політики (1921–1929 рр.). Одеса : ТОВ ВіД, 2004. 354 с.
- Котляр Ю. Селянське повстанство на Миколаївщині (1918–1921 рр.). Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 124 с.
- Котляр Ю.В. Історія селянства Півдня України: методичні рекомендації. Миколаїв: Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2021. 40 с. (Методична серія; випуск 372).
- Котляр Ю.В. Сільське господарство Півдня України в період нової економічної політики (1921–1927 рр.) // Zaporizhzhia Historical Review. 2022. Vol. 6 (58). С. 127–138.
- Кульчицький С.В. УСРР в добу нової економічної політики (1921–1928 рр.): Спроба побудови концептуальних засад реальної історії. К.: НАН України, 1995. 200 с.
- Лазуренко В.М. Українське фермерство: злет і падіння (1921–1929 рр.). Черкаси: ЧДТУ, 2013. 474 с.
- Лозовий В. Аграрна революція в Наддніпрянській Україні: ставлення селянства до влади в добу Центральної Ради (березень 1917 – квітень 1918 рр.). Кам'янець-Подільський, 2008. 180 с.
- Лях С.Р. Наймана праця в сільському господарстві України в умовах непу. К. Вища школа, 1990. 127 с.
- Марочко В.І. Українська селянська кооперація. Історико-теоретичний аспект (1861–1929 рр.). К. : М.Р. Kots Publishing, 1995. 224 с.
- Михайлюк О.В. Селянство України в перші десятиліття XX ст.: Соціокультурні процеси. Дніпропетровськ: Інновація, 2007. 456 с.
- Морозов А.Г. Село і гроші. Українська кредитна кооперація в добу непу. Черкаси, 1993. 274 с.
- Падалка С.С., Кириленко І.Г., Вергунов В.А. Аграрна історія України. У 3-х ч. Ч. I : Від найдавніших часів до початку XX століття. К. : Аграрна наука, 2019. 332 с.

- Падалка С.С., Кириленко І.Г., Вергунов В.А. Аграрна історія України. У 3-х ч. Ч. II : Радянська доба 1917–1990 рр. К. : Аграрна наука, 2019. 458 с.
- Падалка С.С., Кириленко І.Г., Вергунов В.А. Аграрна історія України. У 3-х ч. Ч. III : Період незалежності 1991–2018 рр. К. : Аграрна наука, 2019. 372 с.
- Панченко П.П. Сторінки історії України ХХ століття (Українське село: поступ, сподівання, тривоги). К.: ІСДО, 1995. 231 с.
- Панченко П.П., Шмарчук В.А. Аграрна історія України. К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. 342 с.
- Пиріг О.А. НЕП : більшовицька політика імпровізації. К. : КНТЕСУ, 2001. 273 с.
- Присяжнюк Ю.П. Українське селянство Наддніпрянської України: соціоментальна історія другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Черкаси : Вертикаль, 2007. 638 с.
- Романюк І.М. Українське село у 50-ті – першій половині 60-х років ХХ ст. Вінниця: Книга-Вега, 2005. 256 с.
- Саблук П. Т. Розвиток земельних відносин в Україні. К.: ННЦІАЕ, 2006. 382 с.
- Сургай Г.І. Сільське господарство України: уроки минулого і сучасний аграрний курс. К.: Либідь, 1991. 184 с.
- Фареній І.А. Кооперативний рух у Наддніпрянській Україні в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Черкаси: Відлуння плюс, 2008. 432 с.